

Тема номера: Віра і наука

РЕДАКЦІЯ VERBUM

26 ТРАВНЯ 2021

Шановні читачі! Патрік Оуржеднік у книжці «Європеана. Коротка історія двадцятого століття» наводить стислий конспект суперечок між людьми науки й людьми віри: «Науковці казали, що життя це результат збігу обставин, а лад постав із хаосу, і вони не вірили, що сотворіння світу відбулося шість тисяч років тому, як стверджувала християнська традиція. [...] Віруючі люди натомість казали, що, можливо, людина й походить від мавпи, кварків і атомів, але це нічого не міняє, бо хтось же мав створити і мавп, і кварки. І що, мовляв, річ не в тім, було всесвіт створено шість тисяч років тому чи він виник п'ятнадцять мільйонів років тому, оскільки важливим є те, що було перед цим, а науці цього, мовляв, досягнути зась. Астрофізики казали, що перед цим не було нічого, а віруючі люди казали, що в Біблії саме так і написано».

Сотворення світу з часослова Луї Лавальського, XV століття

Боротися зі стереотипами про несумісність віри й науки буває складно, особливо на пострадянських теренах, де в наративах шкільних підручників Церква довго поставала антинауковою інституцією, охочою винищити будь-які зародки мислення. Люди, які розуміють недоліки радянської історіографії в інших сферах, чомусь досі довіряють їй щодо інтелектуального життя Церкви, і навіть історики-медієвісти схильні вдаватися до формулювань штибу «дослідження світу вважали непотрібним, бо ж у Біблії все й так написано» — байдуже, що бодай побіжне знайомство з середньовічним світоглядом спростовує такі тези.

У цьому випуску «Вербуму» ми вирішили не доводити всоте, що віра й наука не скасовують одна одної: про те, що це різні способи пізнання реальності, які доповнюються навзаєм, і без нас сказано чимало. Наша мета полягала в тому, аби придивитися, як віра й наука здатні працювати разом, і подумати, що відбувається там, де між ніби виникають суперечності.

Тому розпочинається номер написаним у IX столітті про песиголовців. Сьогодні їх наводять як

доказ середньовічної ненауковості: мовляв, ці наївні люди вірили в найчудернацькіші байки і навіть не намагалися дослідити, як же все працює насправді. Та в часи, коли подорожі в далекі краї розтягалися на роки й повнилися небезпеками, а підстав не довіряти античним авторитетам — які детально розповідали про на власні очі побачені дивні краї й неймовірних істот — ні в кого не було, зустріч із песиголовцями здавалася реальною можливістю. Чернець Ратрамн Корбійський із ретельністю антрополога збирає все, що відомо про цих істот, і пояснює, чому належить уважати їх нащадками Адама — а значить, наділеними тією самою гідністю, що й особи з людськими головами.

Шкода, що ми не завжди готові пристати на толерантну Ратрамнову позицію. Достатньо менших відмінностей, ніж радикально інша форма черепа, щоб одні люди відмовлялися визнавати за іншими повноцінну людську гідність — та ще й обґрунтовували це науковими аргументами. І навіть більше проблем виникає, коли йдеться про — наразі суто потенційні — зустрічі з тими, хто до людської раси точно не належить. Ксенія Сокульська пише про стратегії взаємодії з Іншим, які пропонує фантастична література: від безальтернативної ворожості у «Війні світів» Герберта Веллса до порозуміння, здатного радикально змінити людське світосприйняття, в «Історії твого життя» Теда Чана. Як і в діалозі вірян із науковцями на сторінках Оуржеднікової «Європеани», для багатьох персонажів зустріч із позаземною цивілізацією стає не крапкою в розмові про Бога, а лише приводом для подальших пошуків.

Віра й наука зустрічаються не тільки у сфері екзистенційних проблем. Іноді вони співпрацюють, щоб відповісти на приземленіші запитання — скажімо, яке сьогодні число. Звісно, папа Григорій XIII, уточнюючи календар, мав на думці насамперед точне обчислення дати Великодня, але його реформа знадобилась і поза Церквою. Олег Магдич розповідає про середньовічних папських астрономів, які навіть без механічних годинників (не кажучи про атомні) змогли узгодити календарний рік із астрономічним, про несподівані позитивні аспекти астрології, яку довго вважали поважною наукою, і про застосування соборів для наукової роботи.

Нарешті, в останньому тексті випуску Анастасія Рябчук придивляється до фізичних аспектів Господнього вознесіння. Зокрема до того, від чого сучасні християни можуть почуватися трохи ніяково: самого акту вознесіння вгору, на небеса. Неосвічені апостоли сприйняли це як належне — проте ми ж знаємо, що Бог не живе десь високо у хмарах, що у верхніх шарах атмосфери немає Його фізичної домівки. Щоб дати собі раду з цією подією, можна трактувати її опис суто як метафору (але чому тоді не вважати метафорами розповіді про інші євангельські події?), можна списати біблійне формулювання на апостольське невігластво (але що в такому разі бачили учні?), а можна вмістити роздуми про фізичне вознесіння в іншу парадигму — не природничу, а культурологічну й соціологічну, довірившись тому, що Бог розуміє, як працює не

тільки світ, а й людина.

РЕДАКЦІЯ VERBUM

26 ТРАВНЯ 2021